

La cultura de l'engany

Moltes èpoques històriques s'han anomenat per elements distintius que les han qualificades. L'edat de pedra, de bronze, de ferro, d'or, de gel, Quan hagin de qualificar en el futur el nostre temps, més d'un potser en dirà l'edat de la *mentida*, marcada per una profunda cultura de l'engany. L'engany està de moda!

L'any 2004, Daniel Callahan publicà un llibre intítulat *The Cheating Culture*, és a dir, *la cultura de l'engany*, en el qual enumera una llarga llista de mentides públiques i d'actuacions privades on la veritat ha deixat de ser un valor cabdal de la cultura d'un país. Propagandes polítiques electorals plenes de promeses impossible de complir-les i reiteradament incomplertes, frau electorals, dopatge en l'esport, evasió fiscal, manca d'ètica en moltes professions com ara la medicina, el dret o el periodisme. Professionals que defrauden la confiança dels seus pacients, estafes a les companyies d'assegurances, frau en el pagament d'impostos, notícies falses per capgirar l'evolució de la borsa, reportatges manipulats per incentivar determinades actuacions i crear situacions de fet perquè siguin acceptades socialment, ús de receptes de la Seguretat Social que no són les corresponents al pacient per estalviar-se de pagar la medicació, suborns a tots nivells, com ara en les adjudicacions d'obres, apropiacions indegudes de material de l'empresa per ús personal, pèrdues de temps considerables per feines pròpies dins l'horari laboral, incompliment de responsabilitats, policies i jutges corruptes, pirateria informàtica, al·legacions falses per no pagar les multes, doble comptabilitat, comptabilitats maquillades per enganyar hisenda, diner negre, economia submergida, simulació de malalties per aconseguir la baixa, I això ja des de petits i joves, com hom pot constatar amb la quantitat d'alumnes que copien en els exàmens i els treballs, que, amb els nous mitjans tècnics de què disposen, podem dictaminar de pandèmia, i ha esdevingut una de les preocupacions més grans del professorat. També a altes esferes la mentida és un instrument negociable. Com a botó de mostra, en l'obra del que fou secretari de premsa del president Bush, McClellan, revela que el president nord-americà ordenà la invasió d'Irak tot sabent que aquest país no tenia armes de destrucció massiva i critica la campanya de propaganda per aconseguir els seus interessos.

Totes les estadístiques sobre l'evolució d'aquestes dades donen un progressiu augment. Cada cop es menteix més i, alhora, més impunement, i el que és pitjor, més "justificadament", passant del fet a una forma de vida, a una cultura. L'engany amara totes les estructures de la societat. Només cal veure un judici, on la feina dels jutges s'ha convertit, en molts casos, en un treball de detectiu per descobrir les mentides dels acusats.

Com i per què s'ha arribat a aquesta situació? Hi ha una multiplicitat de factors. Alguns assenyalen la cobdícia com una de les causes, en pressionar la persona a aconseguir determinats béns sigui com sigui. Tot val per progressar. Una altra causa és la laxitud en les legislacions, que faciliten la trampa i l'engany. Un tercer motiu rau en certes actuacions judicials, que sembla sovint que surt més ben parat l'agressor que la víctima, i més quan el que exerceix la violència és una entitat pública. Les

injustícies d'aquesta mena han dut a potenciar la cultura de l'engany, en prendre's cadascú la justícia per la seva mà. El mal exemple dels personatges públics n'ha estat també un catalitzador. Personatges com ara Mario Conde, que enlluernà amb el que s'anomenà la "cultura de la pilotada", Roldan, que fou director de la Guàrdia civil, condemnat per malversació de fons públics i que encara no ha retornar les quanties milloraries que s'embutxacà, Juan Antonio Roca, assessor d'urbanisme de l'Ajuntament de Marbella, culpable també de malversació de diner públic i de falsedat en documents mercantils, Antonio Camacho, cervell de l'estafa de Gescartera, Julián Muñoz, també de l'Ajuntament de Marbella, famós pel cas "Malaya", Carlos Fabra, president de la diputació de Castelló, investigat per delictes de suborns, tràfic d'influències, negociacions prohibides, falsedat documental i frau fiscal i, no podem deixar de citar, el sr. Ginés, el «xèrif de Coslada», acusat de corrupció policial, han deixat una profunda petjada a la societat, on l'engany i el frau tenen carta de ciutadania, i l'aprofitar-se de la situació i la manca d'interès pel bé comú són la moneda de canvi. I no són els únics, ja que podem trobar fets semblants en totes les administracions públiques, des dels àmbits més locals als més internacionals, passant, també, pel món de l'empresa.

Tant ha arrelat en el nostre món, que fins i tot en tractats de moral hi trobem una justificació de la mentida. En plantejaments morals en els quals no hi ha res d'absolut, han triomfat les argumentacions utilitaristes. El fi justifica els mitjans. Hi ha un moralista, per exemple, que proposa que davant la necessitat de mentir cal valorar els resultat final a la llum dels valors en joc. Un sa discerniment del conflicte de béns s'ha de resoldre amb l'elecció del bé que sigui objectivament més gran i que, en alguns cas durà al fet de no dir la veritat. En aquest cas la mentida, afirma l'esmentat teòleg, no serà un mal moral (cfr. M. Vidal, *Diccionario de ética teológica*, Estella 1991, p. 615). N'hi ha que arriben a la paradoxa d'afirmar el «deure de contravenir el deure» (Schüller). Amb gent com aquesta, ja pot anar dient Déu que no s'ha de mentir, perquè han trobat la manera d'esmenar-li la plana, fins al punt de fer de la mentida un «deure» moral.

Sòcrates afirmà què és pitjor patir una injustícia a cometre-la. En aquesta resposta hi va la sort de la societat futura. Només qui entengui que és pitjor cometre-la, perquè en fer-ho hom es fa injust, mentre que qui la pateix no esdevé injust, aleshores entendrà que la mentida no és mai justificable. I a menys que la gent pensi que no compensa cometre cap injustícia serà molt difícil crear una societat en la que no imperi la cultura de l'engany. Per a refer la cultura i posar en relleu el valor de la veritat calen regulacions segons la veritat de l'home i no que fomentin el relativisme; cal, també, aprofundir en el valor de la veritat en la construcció de la societat; és necessari, alhora, adonar-nos de la nostra responsabilitat social, la preocupació pel bé comú i l'esperit de servei.

Que clarivident és Déu, que per alguna cosa en coneix millor que nosaltres mateixos ja que Ell mateix ens ha fet, que determinà, entre els manaments, la prohibició absoluta de mentir, com quelcom intrínsecament dolent, que res, ni cap situació ni ningú no pot fer bo. L'alternativa, com hem vist, és una societat on regna la desconfiança i, per això mateix, es deshumanitza.